

การศึกษาสถานการณ์และต้นทุนคุณธรรมของประชาชนในจังหวัดระยอง เพื่อสนับสนุนการขับเคลื่อนจังหวัดคุณธรรม*

THE STUDY OF MORALITY COST SITUATIONS OF THE PEOPLE IN RAYONG PROVINCE FOR SUPPORTING PROVINCIAL MORAL DRIVING

วันชัย จิงวิบูลย์สถิตย์¹, สัมฤทธิ์ ยศสมศักดิ์², สุกฤษฎ์ รักษณอนันต์³, กฤษณะ เชี่ยวเวช⁴,
ศิริพร จบศรี⁵ และ ฉัตรชัย เล็กบุญแกม⁶

Wanchai Chungwiboonsatid¹, Samrit Yodsomsak², Sukrit Rukthanaanun³, Krisana Chiewwej⁴,
Siriporn Chobsri⁵ and Chatchai Lekboontham⁶

¹สำนักบริหารหนี้สาธารณะ กระทรวงการคลัง

¹Public Debt Administration Office, Ministry of Finance, Thailand

²มหาวิทยาลัยบูรพา

²Burapha University, Thailand

^{3,6}นักวิชาการอิสระ

^{3,6}Independent Academic, Thailand

⁴⁻⁵วิทยาลัยสงฆ์ระยอง มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

⁴⁻⁵Rayong Buddhist College, Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand

Corresponding Author's Email: dr.wanchai.c@gmail.com

วันที่รับบทความ : 19 เมษายน 2568; วันที่แก้ไขบทความ 28 เมษายน 2568; วันที่ตอบรับบทความ : 29 เมษายน 2568

Received 19 April 2025; Revised 28 April 2025; Accepted 29 April 2025

Citation:

* วันชัย จิงวิบูลย์สถิตย์, สัมฤทธิ์ ยศสมศักดิ์, สุกฤษฎ์ รักษณอนันต์, กฤษณะ เชี่ยวเวช, ศิริพร จบศรี และ ฉัตรชัย เล็กบุญแกม. (2568). การศึกษาสถานการณ์และต้นทุนคุณธรรมของประชาชนในจังหวัดระยอง เพื่อสนับสนุนการขับเคลื่อนจังหวัดคุณธรรม. วารสารส่งเสริมและพัฒนาวิชาการสมัยใหม่, 3(2), 1321-1341.

Wanchai Chungwiboonsatid, Samrit Yodsomsak, Sukrit Rukthanaanun, Krisana Chiewwej, Siriporn Chobsri and Chatchai Lekboontham. (2025). The Study Of Morality Cost Situations Of The People In Rayong Province For Supporting Provincial Moral Driving. Modern Academic Development and Promotion Journal, 3(2), 1321-1341.;

DOI: <https://doi.org/10.>

Website: <https://so12.tci-thaijo.org/index.php/MADPIADP/>

บทคัดย่อ

ศึกษาวิจัยเรื่อง “การศึกษาสถานการณ์และต้นทุนทางคุณธรรมเพื่อขับเคลื่อนจังหวัดคุณธรรมของจังหวัดระยอง” เป็นการวิจัยแบบผสมผสาน ใช้การวิจัยเชิงปริมาณนำและใช้การวิจัยเชิงคุณภาพสนับสนุนข้อค้นพบ มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษา รวบรวมข้อมูลสถานการณ์คุณธรรมที่ก่อให้เกิดผลกระทบทางสังคมทั้งเชิงบวกและเชิงลบในพื้นที่จังหวัดระยอง 2) เพื่อรวบรวมข้อมูลต้นทุนทางด้านคุณธรรม ความดี ในระดับบุคคล องค์กร พื้นที่ในจังหวัดระยอง และ 3) เพื่อสนับสนุนกระบวนการทางวิชาการที่เป็นประโยชน์ต่อการขับเคลื่อนจังหวัดคุณธรรม ประชากรในการวิจัยเชิงปริมาณเป็นประชาชนที่อยู่อาศัยในจังหวัดระยองจำนวน 751,343 คน ใช้สูตรของทาโร่ ยามาเน่ ในการคำนวณหากลุ่มตัวอย่าง โดยกำหนดความคาดเคลื่อนที่ 0.05 ได้จำนวน 400 คน เลือกมาโดยการสุ่มแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ส่วนผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) จำนวน 9 คน คัดเลือกจากผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการขับเคลื่อนคุณธรรมในจังหวัดระยอง การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณใช้สถิติค่าความถี่ (Frequency) ค่าร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean) และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) ส่วนการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพใช้การวิเคราะห์เนื้อหาแบบสรุปความ (Content Analysis) ของข้อมูลที่ศึกษารวบรวมมาและได้มาจากการสัมภาษณ์เชิงลึก

ผลการศึกษามีดังนี้

1) ด้านสถานการณ์คุณธรรมในจังหวัดระยองในภาพรวมมีความเข้มแข็งเพราะแต่ละพื้นที่มีวัฒนธรรมและประเพณีประจำถิ่นที่ได้รับการรักษาและสืบทอดกันมาเป็นอย่างดี นอกจากนี้ยังมีการตั้งกลุ่มชุมชนคุณธรรมในพื้นที่ต่าง ๆ และสามารถเป็นต้นแบบของชุมชนคุณธรรมได้ ประเด็นสำคัญคือมีการสนับสนุนจากประชาชนในท้องถิ่นเอง จากส่วนราชการและภาคเอกชนอย่างแข็งขัน

2) ประชาชนในจังหวัดระยอง มีระดับการปฏิบัติตามหลักคุณธรรม 5 ด้าน คือ วินัย พอเพียง สุจริต จิตอาสา และกตัญญู ในภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.25$) เมื่อแยกเป็นรายด้านพบว่าด้านสุจริตอยู่อันดับที่หนึ่งในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.36$) ในขณะที่ด้านพอเพียงอยู่ในอันดับสุดท้ายในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.05$) เมื่อแยกเป็นรายอำเภอพบว่าอำเภอกลอง มีระดับการปฏิบัติตามหลักคุณธรรมทั้ง 5 ด้าน อยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.47$) ส่วนอำเภอที่มีผลระดับการปฏิบัติตามหลักคุณธรรมทั้ง 5 ด้าน อยู่ในระดับสุดท้ายคืออำเภอ

เขาจะเมาอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.05$) ส่วนผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพมีผลการศึกษาเป็นไปในทิศทางเดียวกัน

3) การสนับสนุนกระบวนการทางวิชาการที่เป็นประโยชน์ต่อการขับเคลื่อนจังหวัดคุณธรรม คือให้องค์กรปกครองท้องถิ่นในแต่ละพื้นที่กำหนดการส่งเสริมสนับสนุนโครงการหรือกิจกรรมที่สนับสนุนระดับต้นทุนคุณธรรมเป็นนโยบายสาธารณะ และให้มีการประชาสัมพันธ์กิจกรรมหรือโครงการที่เด่น ๆ ทางสื่อทุกช่องทางโดยเฉพาะโซเชียลเซียล

คำสำคัญ: สถานการณ์คุณธรรม, ต้นทุนคุณธรรม, จังหวัดระยอง

Abstract

This research aimed to 1) study and collect the data of moral situations causing positive and negative impacts in the Rayong area, 2) collect the data of morality cost, virtue in persons, and organizations in the Rayong area, and 3) support the academic process being beneficial towards provincial moral driving. The population of the qualitative research consisted of 751,434 people living in Rayong Province, with 400 samples selected using Taro Yamane's formula with a margin of error of 0.05. The Purposive random sampling method is used to select the samples. Nine key informants for qualitative research were chosen among individuals involved in the Rayong morality driving. Frequency, Percentage, Mean, and Standard Deviation were used as statistical tools to analyze the quantitative data, while content analysis was used to analyze the qualitative data.

The study results for the quantitative research method revealed the following:

1) The moral situation in Rayong, as a whole, was intense since there were well-preserved local traditions and cultures. Besides, there were settlements of moral communities in various areas that could be good models for moral communities. Importantly, there was strong support from the locals themselves, including the government and private sectors.

2) The people in Rayong obtained the level of behavior following the 5 cores of morality, namely, discipline, sufficiency, honesty, service mind, and gratitude, at the highest level ($\bar{X} = 4.25$). When each item was taken singly, honesty was found at the highest level ($\bar{X} = 4.36$) while sufficiency was found at a high level ($\bar{X} = 4.05$). And when each district was taken singly, focusing on moral practices, it was found that Kao Chamao District was at a high level ($\bar{X} = 4.05$), the last rank of all. The results of the qualitative research method were also found in the same direction.

3) The academic supports that were beneficial for the moral driving of Rayong Province were to persuade local government units in Rayong to support moral cost activities or projects as public policy, and to publicize the outstanding activities or projects through all types of media, especially social media.

Keywords: moral situations, morality cost, Rayong Province

บทนำ

รัฐบาลโดยคณะกรรมการส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ได้ให้ความสำคัญของการขับเคลื่อนแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 พ.ศ. 2559 – 2564 และขยายผลต่อเนื่องในแผนปฏิบัติการส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ระยะที่ 2 พ.ศ. 2565 - 2569 เพื่อให้หน่วยงาน องค์กรทุกภาคส่วน ได้มีส่วนร่วมในการปลูกฝังส่งเสริมคุณธรรม สร้างค่านิยมและจิตสำนึกที่ดีนำไปสู่สังคมคุณธรรมที่เกื้อกูลและแบ่งปัน อันส่งผลให้ประเทศชาติ และประชาชนมีความมั่นคง สงบสุข ด้วยมิติทางศาสนา มั่งคั่ง เข้มแข็งด้วยวิถีวัฒนธรรมไทย และยั่งยืนด้วยหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ยุทธศาสตร์ของแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติฯ ให้มีความสำคัญกับการสร้างเครือข่ายความร่วมมือของภาคส่วนต่างๆ และร่วมกันสร้างกระแสคุณธรรมพึงประสงค์ ๕ ประการ ได้แก่ พอเพียง วินัย สุจริต จิตอาสา และกตัญญู โดยมีศูนย์คุณธรรม (องค์การมหาชน) ซึ่งเป็นหน่วยงานที่มีความเชี่ยวชาญด้านการส่งเสริมคุณธรรม ได้เข้ามาช่วยเสริมหนุนการจัดกระบวนการส่งเสริมคุณธรรม รวมถึงนำเครื่องมือและองค์ความรู้ต่างๆ เพื่อสนับสนุนการขับเคลื่อนคุณธรรมให้แก่หน่วยงานทุกภาคส่วน โดยเลือกพื้นที่

เป้าหมายในการจัดกระบวนการส่งเสริมและขับเคลื่อนคุณธรรมเชิงพื้นที่ (จังหวัดคุณธรรมนำร่อง) โดยนำองค์ความรู้โมเดลการขับเคลื่อนจังหวัดในรูปแบบต่างๆ มาพัฒนา ส่งเสริมการขับเคลื่อนผ่านกลุ่มเครือข่ายทางสังคม 6 เครือข่าย ได้แก่ เครือข่ายองค์กรภาครัฐ เครือข่ายองค์กรภาคธุรกิจ เอกชน เครือข่ายองค์กรการศึกษาเด็กและเยาวชน เครือข่ายองค์กรทางศาสนา เครือข่ายองค์กรสื่อมวลชน และเครือข่ายภาคประชาสังคม ชุมชน ครอบครัว แบบเข้มข้นและต่อเนื่อง ให้สอดคล้องกับแนวทางการส่งเสริม พัฒนาและการประเมินชุมชน องค์กร อำเภอ และจังหวัดคุณธรรม ตามแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ โดยใช้ “กระบวนการสมัยชาคุณธรรม” ที่มุ่งเน้นสร้างการมีส่วนร่วมของทุกหน่วยงาน และการพัฒนาศักยภาพให้กับแกนนำ หน่วยงานองค์กรที่มีส่วนร่วมในการขับเคลื่อนผ่านการอบรม “วิทยากรส่งเสริมคุณธรรม” ให้สามารถเป็นตัวแทน แกนนำการส่งเสริมคุณธรรมในองค์กรและในพื้นที่จังหวัดได้อย่างมีประสิทธิภาพ รวมถึงการส่งเสริมพัฒนา “งานวิจัยและการจัดการความรู้” ด้านการส่งเสริมคุณธรรมเพื่อนำไปใช้ประโยชน์ในการส่งเสริมคุณธรรมตามบริบทของแต่ละเครือข่าย และขยายผลในพื้นที่และผลักดันให้เกิดการขับเคลื่อนสู่การเป็นจังหวัดคุณธรรม ในระหว่างปี 2563 - 2565 จนเกิดผลสำเร็จเป็นรูปธรรม ใน 4 ภูมิภาค ได้แก่ ภาคกลาง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ภาคเหนือ จังหวัดเชียงราย ภาคตะวันออกเฉยงเหนือ จังหวัดอุดรธานี และภาคใต้ จังหวัดสุราษฎร์ธานี

รองศาสตราจารย์ นายแพทย์สุริยเดว ทรีปาตี (ศูนย์คุณธรรม, 2564) ผู้อำนวยการศูนย์คุณธรรม (องค์การมหาชน) เผยถึงบทบาทขององค์กรและความสำคัญของการศึกษาวิจัยทางสังคมในมิติคุณธรรมว่า เป็นงานวิชาการที่จะเป็นฐานสำคัญของการขับเคลื่อนทางสังคมในมิติคุณธรรม โดยอิงจากองค์ความรู้และข้อมูลที่สอดคล้องกับสถานการณ์ปัจจุบัน บทบาทหลักของศูนย์คุณธรรม ในฐานะองค์การมหาชนสายวิชาการ เน้นการพัฒนาองค์ความรู้และนวัตกรรมเพื่อให้เครือข่ายทางสังคม ได้นำองค์ความรู้และนวัตกรรมไปใช้ขับเคลื่อนงานด้านคุณธรรมตามบริบทของแต่ละหน่วยงาน และเป็นฐานองค์ความรู้ที่สามารถนำมาประกอบการตัดสินใจกำหนดนโยบายและออกแบบกระบวนการส่งเสริมคุณธรรมในระดับปฏิบัติการ โดยการจัดทำรายงานสถานการณ์คุณธรรมของสังคมไทยประจำปี 2565 ถือเป็นหนึ่งในองค์ความรู้ซึ่งศูนย์คุณธรรมได้จัดทำอย่างต่อเนื่องตั้งแต่ปี พ.ศ. 2558 เป็นต้นมา และมีการเผยแพร่องค์ความรู้นี้ต่อสาธารณะชนสำหรับหน่วยงานต่าง ๆ นำไปใช้ประโยชน์ได้ต่อไป ดังนั้นในปีงบประมาณ 2566 ศูนย์คุณธรรมได้ขยายผลการขับเคลื่อนจังหวัดคุณธรรมร่วมกับจังหวัดที่

สนใจและมีความพร้อมที่จะร่วมบูรณาการการทำงานด้านต่างๆ ที่เป็นประโยชน์ในการขับเคลื่อนจังหวัดคุณธรรมอย่างต่อเนื่องในระยะ 3 - 5 ปี ให้ครอบคลุมทุกภูมิภาคเพิ่มมากขึ้นอย่างน้อย 8 จังหวัด ครอบคลุม 4 ภูมิภาค และสอดคล้องตามแนวทางแผนปฏิบัติการด้านการส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ระยะที่ 2 พ.ศ. 2566 - 2570 ที่มุ่งเน้นการน้อมนำหลักธรรมทางศาสนา หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และรักษาสืบสานวิถีชีวิตวัฒนธรรมไทยที่งดงามและปฏิบัติตนตามคุณธรรมที่พึงประสงค์สำหรับสังคมไทย 5 ประการ “พอเพียง วินัย สุจริต จิตอาสา กตัญญู” ซึ่งเป็นหลักคิดในการดำรงชีวิตและการพัฒนาคุณธรรมให้ปรากฏชัดเป็นรูปธรรมในสังคมไทย โดยมีแนวทางในการขับเคลื่อนไปสู่เป้าหมายและบรรลุตัวชี้วัดหลักของแผนปฏิบัติการฯ จังหวัดระยองเป็นหนึ่งใน 8 จังหวัดที่เข้าร่วมโครงการขับเคลื่อนคุณธรรมในครั้งนี้ จึงจำเป็นต้องมีการศึกษาสถานการณ์และต้นทุนคุณธรรมของประชาชนในจังหวัดระยอง เพื่อสนับสนุนการเริ่มต้นการขับเคลื่อนจังหวัดคุณธรรมในระยะต่อไป

จังหวัดระยองเป็นจังหวัดขนาดเล็กแห่งหนึ่งในภาคตะวันออกของประเทศไทย ที่เป็นที่รู้จักในปัจจุบันว่าเป็นแหล่งท่องเที่ยว มีผลไม้ชั้นยอด เป็นแหล่งอุตสาหกรรมหลักของประเทศ มีสภาพเศรษฐกิจดี มีรายได้ต่อหัวประชากรสูงเป็นอันดับหนึ่งของประเทศ มีขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรมที่หลากหลาย มีโบราณสถานที่สำคัญและกรมศิลปากรได้ขึ้นทะเบียนแล้ว จำนวน 11 แห่ง และยังมีจุดแข็งด้านวัฒนธรรม ประเพณีที่สืบทอดกันมาและเป็นเอกลักษณ์ประจำถิ่น และมีประเพณีที่ถือได้ว่ามีเพียงแห่งเดียวในประเทศไทยคือประเพณีทอดผ้าป่ากลางน้ำที่ปากน้ำประแสร์ อำเภอแกลง จังหวัดระยอง นอกจากนี้จังหวัดระยองยังมีชุมชนต้นแบบของจังหวัดระยองที่มีจุดเด่นต่าง ๆ กันไป ดังเช่น ชุมชนคุณธรรมวัดบ้านค่าย ชุมชนคุณธรรมวัดราชบัลลังก์ประดิษฐาราม กองทุนสวัสดิการชุมชนเทศบาลตำบลทับมา โครงการต้นแบบชุมชนจัดการขยะรีไซเคิลวัดซากุกุหลาบ และชุมชนบ้านเก่าริมน้ำประแส (วัฒนธรรมจังหวัดระยอง, 2565)

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษา รวบรวมข้อมูล ระดับสถานการณ์คุณธรรมที่ก่อให้เกิดผลกระทบทางสังคมทั้งเชิงบวกและเชิงลบในพื้นที่จังหวัดระยอง
2. เพื่อรวบรวมข้อมูลต้นทุนทางด้านคุณธรรม ความดี ในระดับบุคคล องค์กร ในพื้นที่จังหวัดระยอง

3. เพื่อสนับสนุนกระบวนการทางวิชาการ ที่เป็นประโยชน์ต่อการขับเคลื่อนจังหวัดคุณธรรม ในพื้นที่จังหวัดระยอง

การทบทวนวรรณกรรม

แนวคิดเกี่ยวกับคุณธรรม

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน (2542) ได้อธิบายความหมายของ คุณธรรม (Virtue หรือ Morality) ว่า “สภาพคุณงามความดี” และได้อธิบายความหมาย ของคำว่า จริยธรรม ว่า “ธรรมที่เป็นข้อประพฤติปฏิบัติ ศีลธรรม กฎศีลธรรม”

ลิติตีร์เวคิน (2558, หน้า 17) ได้ให้ความหมายของ “คุณธรรม” ไว้ว่า หมายถึง จิตวิญญาณของปัจเจกบุคคลศาสนาและอุดมการณ์เป็นดวงวิญญาณของปัจเจกบุคคลและสังคม ด้วย ปัจเจกบุคคลต้องมีวิญญาณ สังคมต้องมีจิตวิญญาณ คุณธรรมของปัจเจกบุคคลอยู่ที่การกล่อมเกลารเรียนรู้โดยพ่อ-แม่ สถาบันการศึกษา ศาสนา พรรคการเมืองและองค์กรของรัฐ สรุปได้ว่า “คุณธรรม” หมายถึง สภาพคุณงามความดีภายในบุคคลเป็นความจริงแท้ หรือสัจธรรมที่ทำให้เกิดการประพฤติ ปฏิบัติตนในกรอบที่ดีงาม มีจิตใจเต็มเปี่ยมไปด้วยความสุข มีความรักเมตตา ปราปรณานดี ไม่เบียดเบียนทำร้ายกัน สามารถจำแนกความถูกผิดได้

สรุป คุณธรรมหมายถึงหลักของความดีความงาม ความถูกต้อง ซึ่งจะแสดงออกมาโดยการกระทำทางกายวาจาและจิตใจของแต่ละบุคคล ซึ่งเป็นหลักประจำใจในการประพฤติปฏิบัติจนเกิดเป็นนิสัยเป็นสิ่งที่มิมีประโยชน์ต่อตนเอง ผู้อื่นและสังคม

จังหวัดคุณธรรม คือ จังหวัดที่ประชาชน องค์กร หน่วยงาน เครือข่ายทางสังคมที่ทำงานส่งเสริม คุณธรรมความดีต่าง ๆ ที่มีอยู่ มีความตื่นตัว กระตือรือร้น ที่จะพัฒนาการทำงานด้านคุณธรรมของตนให้ดีขึ้น มากขึ้น เปรียบเสมือนการ “สร้างบ้าน” แต่ละหลังให้เข้มแข็งเป็นชุมชนคุณธรรม องค์กรคุณธรรม ขยายสู่อำเภอคุณธรรม พร้อมกับการเชื่อมโยงประสานพลังกับองค์กรเครือข่ายทางสังคมอื่น ๆ เพิ่มขึ้น เช่น เครือข่ายโรงเรียนคุณธรรม ชุมชนคุณธรรม โรงพยาบาลคุณธรรม วัดและองค์กรทางศาสนา องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.) สื่อมวลชน เป็นต้น และมีกระบวนการยกระดับการทำงานระหว่างเครือข่าย มาสู่ความร่วมมือที่มีเป้าหมายทางยุทธศาสตร์เพื่อการเปลี่ยนแปลงร่วมกัน คือ การขับเคลื่อน “จังหวัดคุณธรรม” ตามบริบทที่เหมาะสมกับจังหวัดของตนเอง เปรียบเสมือนการ “แปงเมือง” ใหม่นั้นคงยั่งยืน (ศูนย์คุณธรรม, 2565)

จากแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2559 - 2564)” ซึ่งเป็นแผนด้านการส่งเสริมคุณธรรมฉบับแรกของประเทศไทยขึ้น พร้อมทั้งมีการ ขับเคลื่อนคุณธรรมสู่การปฏิบัติเพื่อให้เกิดผลเป็นที่ประจักษ์ในทุกพื้นที่โดย “แผนปฏิบัติการด้านการส่งเสริม คุณธรรมแห่งชาติ ระยะที่ 2 (พ.ศ. 2565 - 2569) ที่มีประเด็นการพัฒนาคนไทยทุกช่วงวัยให้มีความรู้ และ ทักษะชีวิตอันมีคุณธรรมเป็นองค์ประกอบด้วยหลัก 3 มิติ ได้แก่ หลักธรรมทางศาสนา หลักปรัชญาของ เศรษฐกิจพอเพียง หลักวิถีวัฒนธรรมไทยที่ดีงาม ตามมาตรฐานคุณธรรม 5 ประการ คือ

พอเพียง หมายถึง การดำเนินชีวิตด้วยความพอดี พอประมาณ ยึดทางสายกลาง และการพึ่งพาตนเอง

วินัย หมายถึง การยึดมั่นรับผิดชอบในหน้าที่ทั้งต่อตนเอง องค์กร สังคม รวมถึงปฏิบัติตามจริยธรรม ขจรรยาบรรณ เคารพกฎหมาย

สุจริต หมายถึง การปฏิบัติที่ยึดถือความถูกต้องดีงาม ประพฤติชอบและเหมาะสมต่อตนเอง ต่อการงาน ชุมชนคนอื่น และสังคม

จิตอาสา หมายถึง การใส่ใจต่อสาธารณะ อาสาลงมือทำด้วยความเต็มใจ หวังให้เกิดประโยชน์ต่อตนเองและสังคม

กตัญญู หมายถึง ความรู้สำนึกในบุญคุณ และการตอบแทนความดีต่อผู้มีพระคุณโดยตั้งอยู่บนพื้นฐานความถูกต้องดีงาม

คุณธรรมทั้ง 5 ประการนี้เป็นคุณธรรมที่ต้องสร้างให้มีขึ้นในตนเองเมื่อเข้าสู่สังคม และปฏิสัมพันธ์กับบุคคลอื่น ให้หน่วยงานราชการและภาคเอกชนนำไปปฏิบัติเพื่อความสุข และความสง่างามของหน่วยงาน (ศูนย์คุณธรรม, 2564)

แนวทางการขับเคลื่อนองค์กรให้เป็นองค์กรคุณธรรม

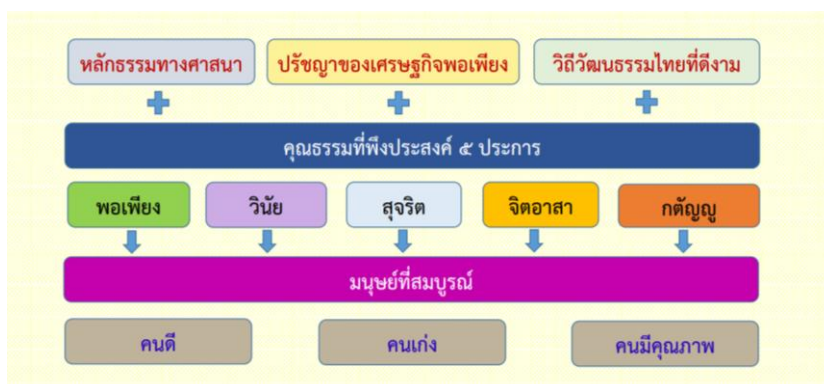
องค์กรคุณธรรม หมายถึง องค์กรหรือหน่วยงานที่ผู้นำและสมาชิกขององค์กรแสดงเจตนารมณ์ และมุ่งมั่นที่จะดำเนินการส่งเสริมและพัฒนาคุณธรรมในองค์กร ยึดมั่นและปฏิบัติตามหลักธรรมทางศาสนา น้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงและวิถีวัฒนธรรมไทยที่ดีงามมาเป็นหลักในการดำรงชีวิต ตลอดจนมีส่วนร่วมรณรงค์ส่งเสริมคุณธรรมให้กับประชาชน ชุมชน หรือเครือข่ายต่าง ๆ ระดับขององค์กรคุณธรรม แบ่งออกเป็น 3 ระดับ ดังนี้ (สำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้ง, https://www.ect.go.th/file_download/48e8e8d8f3edf8dca4daad34d5b8843e.pdf)

ระดับที่ 1 องค์กรส่งเสริมคุณธรรม หมายถึง องค์กรที่ผู้บริหารและบุคลากรในองค์กรได้ร่วมกันส่งเสริมคุณธรรมในองค์กร โดยมีการร่วมกันประกาศเจตนารมณ์ และกำหนดเป้าหมายปัญหาที่อยากแก้ ความดีที่อยากทำ รวมทั้งร่วมกันจัดทำแผนการดำเนินงานตามเป้าหมายที่กำหนด

ระดับที่ 2 องค์กรพัฒนาคุณธรรม หมายถึง องค์กรที่พัฒนาจากระดับส่งเสริมคุณธรรม มีการดำเนินงานตามแผนอย่างได้ มาตรฐานจนประสบผลสำเร็จในระดับหนึ่ง มีการประเมินผล มีการปรับปรุงหรือพัฒนา และมีการทบทวนหรือถอดบทเรียนจากการดำเนินงาน รวมทั้งส่งเสริมให้มีการยกย่องเชิดชูเกียรติบุคคลและหน่วยงานที่มีคุณธรรมหรือทำความดี

ระดับที่ 3 องค์กรคุณธรรมต้นแบบ หมายถึง องค์กรที่พัฒนาจากระดับพัฒนาคุณธรรมจนประสบผลสำเร็จ ทำให้องค์กรมีบรรยากาศหรือสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการส่งเสริมคุณธรรม บุคลากรในองค์กรมีพฤติกรรมเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้น และองค์กรมีการรวบรวมจัดทำองค์ความรู้จากผลสำเร็จการดำเนินงาน รวมทั้งสามารถเผยแพร่องค์ความรู้หรือผลสำเร็จในการดำเนินงาน และมีความพร้อมในการเป็นแหล่งเรียนรู้ให้กับองค์กรอื่น

แนวทางการขับเคลื่อนองค์กรให้เป็นองค์กรคุณธรรม

ภาพที่ 1 แผนผังแนวทางการขับเคลื่อนองค์กรให้เป็นองค์กรคุณธรรม
ที่มา : สำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้ง (2566)

สถานการณ์ในสังคมไทย

รายงานสถานการณ์คุณธรรมในสังคมไทยปี 2565 ฉบับล่าสุด ศูนย์คุณธรรมได้ดำเนินงานร่วมกับคณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ และสถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย โดยศึกษาวิจัยสำรวจกลุ่มประชากรไทยวัย 13-60 ปี ทั่วประเทศใน 3 หัวข้อหลัก ได้แก่

หนึ่ง รวบรวมสถานการณ์สำคัญด้านคุณธรรมในปีที่ผ่านมา

สอง ประเมินสถานการณ์คุณธรรม จากดัชนีชี้วัดคุณธรรม 5 มิติ พอเพียง วินัย สุจริต จิตสาธารณะ และกตัญญู

สาม การสำรวจต้นทุนชีวิต 5 พลังหรือ 5 ด้าน ประกอบด้วย พลังตัวตน พลังครอบครัว พลังสร้างปัญญา/ที่ทำงาน พลังเพื่อนและกิจกรรม และพลังชุมชน

ผลการศึกษาทั้งสามส่วนนี้สะท้อนให้เห็นถึงทัศนคติของคนไทยและสังคมไทยที่มีต่อ “คุณธรรม” ในยุคปัจจุบัน ในภาพรวม คุณธรรมในสังคมไทย คนไทยมองตัวเองแค่พอใช้ ยังยึดมั่นกตัญญู ความพอเพียงยังน้อย ผลจากงานวิจัยยังพบว่า คนไทยทุกช่วงวัยประเมินว่าตนเองมีคุณธรรมครบ 5 ด้าน ในระดับ “พอใช้” เท่านั้น คนไทยยังมีความกตัญญูสูง แต่มีความสุจริตในระดับพอใช้ และยังยึดมั่นกตัญญู ความพอเพียงยังน้อย ผลจากงานวิจัยยังพบว่า คนไทยทุกช่วงวัยประเมินว่าตนเองมีคุณธรรมครบ 5 ด้าน ในระดับ “พอใช้” เท่านั้น คนไทยยังมีความกตัญญูสูง แต่มีความสุจริตในระดับพอใช้ และความพอเพียงในระดับน้อย โดยในการสำรวจ “ดัชนีชี้วัดคุณธรรมของคนไทย” ได้แก่ พอเพียง วินัย สุจริต จิตสาธารณะ และกตัญญู ในกลุ่มประชากรตัวอย่าง ที่เป็นคนไทยอายุระหว่าง 13-60 ปี แบ่งเป็น 3 ช่วงวัย คือ วัยเด็กและเยาวชน อายุ 13-24 ปี วัยทำงาน อายุ 25-40 ปี และวัยผู้ใหญ่ อายุ 41 ปีขึ้นไป

ในมิติคุณธรรมด้านความกตัญญู กลุ่มตัวอย่างทุกช่วงวัยประเมินตัวเองว่า มีความกตัญญูในระดับมาก สะท้อนให้เห็นว่าความกตัญญู ซึ่งเป็นคุณธรรมดั้งเดิมของสังคมไทยยังคงได้รับความสำคัญจากคนยุคปัจจุบัน ขณะที่คุณธรรมในด้านความสุจริต คนวัยเด็กและวัยทำงานประเมินตัวเองอยู่ในระดับพอใช้เท่านั้น ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าควรมีการส่งเสริมคุณธรรมด้านสุจริตในสังคมไทยให้มากขึ้น และคุณธรรมที่ได้รับผลกระทบจากสถานการณ์ปัจจุบัน คือ คุณธรรมในด้านความพอเพียง ซึ่งประชากรวัยผู้ใหญ่ อายุ 41 ปีขึ้นไป ประเมินว่าตนเองมีความพอเพียงในระดับน้อย โดยคณะนักวิจัยชี้แนะถึงสาเหตุว่าอาจเป็นเพราะได้รับผลกระทบทางเศรษฐกิจจากสถานการณ์โรคระบาดโควิด-19 ในช่วง 3 ปีที่ผ่านมา ทำให้คนวัยนี้ต้องนำเงินออมมาใช้จ่ายก่อนเกษียณมากกว่าที่เคยคาดการณ์ไว้ ผลวิจัยในมิติคุณธรรมยังค้นพบอีกว่า

“ต้นทุนชีวิต 5 พลัง” ของคนไทย พบว่าแม่ภาพรวมต้นทุนชีวิตทั้ง 5 พลัง อยู่ในเกณฑ์ดีสำหรับทุกช่วงวัย แต่พลังชุมชนยังมีน้อยและควรมีการเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็งเพิ่มขึ้น โดย ต้นทุนชีวิต 5 พลัง อันเป็นระบบนิเวศรอบตัวที่สำคัญส่งผลต่อทัศนคติและพฤติกรรมของบุคคล ได้แก่ พลังตัวตน พลังครอบครัว พลังสร้างปัญญา/พลังที่ทำงาน พลังเพื่อนและกิจกรรม และพลังชุมชน โดยในประชากรกลุ่มตัวอย่างทุกช่วงวัย ประเมินว่าตนเองมีพลังชุมชนน้อยกว่าพลังอื่นๆ ขอชี้แนะคือควรเร่งส่งเสริมหรือออกแบบกิจกรรมเพื่อเสริมสร้างพลังชุมชนให้กลับมาเข้มแข็งโดยเร็ว เช่น กิจกรรมเปิดโอกาสให้เด็กได้เข้ามามีส่วนร่วมในการออกแบบกิจกรรมของชุมชน เป็นต้น (ศูนย์คุณธรรม (องค์กรมหาชน), 2565)

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

บุญยวีร์ หนูประกอบ (2565) ศึกษาวิจัยเรื่องสถานการณ์ปัญหาและการส่งเสริมคุณธรรม ตามแนวคิดจังหวัดคุณธรรมของจังหวัดสุราษฎร์ธานี มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสถานการณ์ทางคุณธรรมที่ก่อให้เกิดผลกระทบต่อสังคมจำแนกตามประเด็นคุณธรรมที่เกี่ยวข้องกับกลุ่มเครือข่ายทางสังคม และศึกษาการส่งเสริมคุณธรรม ความดีในพื้นที่จังหวัดสุราษฎร์ธานี ด้วยการใช้แบบผสมผสานระหว่างการวิจัยเชิงปริมาณกับการวิจัยเชิงคุณภาพ ผลการศึกษาพบว่า สถานการณ์และการส่งเสริมคุณธรรมที่ส่งผลกระทบต่อสังคม มีสาเหตุมาจากการที่จังหวัดสุราษฎร์ธานีมีสภาพที่ตั้งเป็นศูนย์กลางทางเศรษฐกิจและสังคมในพื้นที่ภาคใต้มาตั้งแต่สมัยโบราณ จึงทำให้ผู้คนจากหลากหลายพื้นที่เข้ามาแสวงหาโอกาส โดยขาดจิตสำนึกในการยึดโยงกับสังคมและวัฒนธรรมท้องถิ่นส่งผลให้มีการแสดงพฤติกรรมที่ทำให้เห็นว่าสถานการณ์ด้านคุณธรรมที่ปรากฏจากการศึกษาอยู่ในระดับต่ำและในด้านข่าวสารเกี่ยวกับสถานการณ์คุณธรรมพบว่า ส่วนใหญ่เป็นข่าวสารเชิงลบเพื่อเป็นการสะท้อนสังคม ดังนั้นภาคีเครือข่ายของสมาชิกคุณธรรม ซึ่งมีความจริงใจและตั้งใจจริงในการขับเคลื่อนจังหวัดคุณธรรม ควรปรับปรุงการประชาสัมพันธ์เผยแพร่เกี่ยวกับการส่งเสริมให้สุราษฎร์ธานีเป็นจังหวัดคุณธรรมผ่านสื่อต่าง ๆ อย่าง ครอบคลุมทุกพื้นที่ควบคู่ไปกับการจัดทำคู่มือและสื่อออนไลน์ในอันที่จะส่งเสริมพฤติกรรมและการประพฤติปฏิบัติตนอย่างถูกต้องตามหลักคุณธรรม นอกจากนี้ยังควรจัดการยกย่องเชิดชูเกียรติบุคคลที่ประพฤติปฏิบัติตนตามหลักคุณธรรมเพื่อเป็นตัวอย่างที่ดีและสร้างแรงบันดาลใจให้กับผู้คนในสังคม จากผลการศึกษาทำให้สุราษฎร์ธานีได้มีแนวทางในการสรรค์สร้างสังคมที่ดีในรูปแบบจังหวัดคุณธรรม

พระครูพิสุทธิปัญญาวิวัฒน์ (นพณ์ กิตติปัญญา) (2564) ศึกษาวิจัยเกี่ยวกับรูปแบบการบริหารจัดการจังหวัดคุณธรรมต้นแบบของจังหวัดพิจิตรเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ พบว่าสภาพทั่วไปในการบริหารจัดการจังหวัดคุณธรรมต้นแบบของจังหวัดพิจิตรบนพื้นที่ ๓ แห่งนั้นมีจุดแข็งมากกว่าจุดอ่อน และโอกาสของพื้นที่แต่ละแห่งที่ต้องการพัฒนาปรับปรุง เป็นเงื่อนไขให้เกิดการนำคุณธรรมไปพัฒนาในรูปแบบต่าง ๆ เช่น โรงเรียนเป็นสถานที่ให้การศึกษาอบรมเพื่อสร้างคนที่เก่งและดี ก็ต้องผ่านอุปสรรค พร้อมกับได้รับการสนับสนุนจากภาครัฐและเอกชน โรงพยาบาลเน้นการบริหารจัดการที่ใส่ใจในหน้าที่เพื่อรักษาคนป่วย พร้อมต้องมีภาพลักษณ์ที่ดีงาม ภาพรวมมีจุดแข็งมากกว่าจุดอ่อน และอยู่ในระดับคุณภาพน่าชื่นชม ด้านการบริหารจัดการจังหวัดคุณธรรม ได้ทำการศึกษาด้วยหลักการ PDCA Cycle มาเป็นวิธีการบริหารจัดการซึ่งเป็นต้นแบบของจังหวัดพิจิตรอย่างเป็นระบบ มีการแบ่งงานกันทำด้วยความสามัคคี มีการติดตามและประเมินผลตามแผนงาน รูปแบบการบริหารจัดการจังหวัดคุณธรรมต้นแบบของจังหวัดพิจิตร ได้รับการยกระดับเป็นจังหวัดคุณธรรมต้นแบบและนำร่อง ทำให้พิจิตรเป็นจังหวัดคุณธรรมต้นแบบที่ได้รับการยกย่องยอมรับในระดับประเทศ อีกทั้งยังส่งเสริมการพัฒนาสังคมและเศรษฐกิจ ระดับประเทศได้อย่างมั่นคงยั่งยืน

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัยเพื่อหาระดับต้นทุนคุณธรรมของประชาชนของจังหวัดระยอง เป็นการวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed Method Research) โดยใช้การวิจัยเชิงปริมาณเป็นตัวนำและใช้การวิจัยเชิงคุณภาพมาสนับสนุนผลการวิจัยที่ค้นพบคือสถานการณ์และระดับต้นทุนคุณธรรมของประชาชนในจังหวัดระยอง จากตัวแปรอิสระคุณธรรมที่พึงประสงค์สำหรับสังคมไทย 5 ประการ คือ “พอเพียง วินัย สุจริต จิตอาสา กตัญญู”

ประชากร และกลุ่มตัวอย่าง ของการวิจัยเชิงปริมาณ

ประชากร (Population) ประชากรที่ใช้ในการศึกษาในครั้งนี้เป็นผู้อยู่อาศัยอยู่ใน 8 อำเภอ ของจังหวัดระยอง ที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติตามหลักคุณธรรม 5 ประการ จำนวนทั้งสิ้น 751,343 คน (กรมการปกครอง, 2564)

กลุ่มตัวอย่าง (Sample) ผู้วิจัยได้กำหนดกลุ่มตัวอย่างโดยใช้วิธีการคำนวณหากลุ่มตัวอย่างของทาโร่ ยามาเน่ (Taro Yamane) (อ้างถึงใน ธานีรินทร์ ศิลป์จารุ : 2553 : หน้า 45 – 47) ในการคำนวณขนาดของกลุ่มตัวอย่าง ซึ่งกลุ่มตัวอย่างได้มาโดยใช้วิธีการสุ่มตัวอย่าง

แบบเจาะจง (Purposive Sampling) โดยกำหนดอายุของผู้ตอบแบบสอบถามตั้งแต่ 16 ปีขึ้นไป เนื่องจากเป็นอายุที่จบการศึกษาภาคบังคับมาแล้วและได้รับการบ่มเพาะคุณธรรมขั้นพื้นฐานตามที่สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานได้กำหนดไว้

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) ของการวิจัยเชิงคุณภาพ

เป็นผู้ที่เกี่ยวข้องกับเรื่องของคุณธรรมในจังหวัดระยอง จำนวน 8 คน ดังนี้ 1) ผู้ว่าราชการจังหวัดระยอง หรือตัวแทน 2) ประธานสภาวัฒนธรรมจังหวัดระยอง 3) ผู้นำชุมชนคุณธรรมวัดบ้านค่าย 4) ผู้นำชุมชนต้นแบบจัดการขยะรีไซเคิล ชุมชนวัดชาลูกหญ้า 5) ผู้บริหารระดับปลัดในสังกัดองค์กรปกครองท้องถิ่น 6) ผู้เกี่ยวข้องกับการศึกษา 7) ผู้เกี่ยวข้องกับการศาสนา 8) ประชาชนในท้องถิ่น

การเก็บข้อมูลการวิจัยเชิงปริมาณผู้วิจัยใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการศึกษาวิจัย โดยได้สร้างเครื่องมือวัดหรือแบบสอบถามในแนวทางแบบไลเคิร์ต (Likert Scale) ซึ่งผ่านการหาค่าความเชื่อมั่น (Reliability) ที่ 0.95 และค่าความเที่ยงตรง (Validity) ที่ 0.95 มาแล้ว สำหรับการวิจัยเชิงคุณภาพใช้การสัมภาษณ์เชิงลึกแบบมีโครงสร้าง (In-dept interview)

การจัดการข้อมูล

การจัดการข้อมูลเชิงปริมาณที่ได้มาจากแบบสอบถามนั้นทำโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูป SPSS Version 17 (Statistical Package for Social Sciences for Windows Version 17) โดยใช้สถิติดังนี้ คือ ความถี่ (Frequency) ร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Means) และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) ส่วนการจัดการข้อมูลการวิจัยเชิงคุณภาพ จะกระทำหลังจากการที่ได้ผลวิจัยจากการวิเคราะห์ข้อมูลตามเทคนิคการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณแล้ว ผู้วิจัยจะนำผลการศึกษามาเป็นแนวทางในการสร้างโครงสร้างแบบสัมภาษณ์ผู้ที่เกี่ยวข้องกับเรื่องของคุณธรรมในจังหวัดระยองเป็นผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) จำนวน 8 คน แล้วนำมาวิเคราะห์เชิงพรรณนาเพื่อหาความสอดคล้องกับผลการวิจัยเชิงปริมาณ จากนั้นนำผลการศึกษาวิจัยที่ได้ไปประชุมกลุ่มย่อยเพื่อหาข้อสรุปร่วม

ผลการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง การศึกษาสถานการณ์และต้นทุนคุณธรรมของประชาชนในจังหวัดระยอง เพื่อสนับสนุนการขับเคลื่อนจังหวัดคุณธรรม ผลการวิจัยดังนี้

1) ด้านสถานการณ์คุณธรรมในจังหวัดระยองในภาพรวมมีความเข้มแข็งเพราะแต่ละพื้นที่มีวัฒนธรรมและประเพณีประจำถิ่นที่ได้รับการรักษาและสืบทอดกันมาเป็นอย่างดี นอกจากนี้ยังมีการตั้งกลุ่มชุมชนคุณธรรมในพื้นที่ต่าง ๆ และสามารถเป็นต้นแบบของชุมชนคุณธรรมได้ ประเด็นสำคัญคือมีการสนับสนุนจากประชาชนในท้องถิ่นเอง จากส่วนราชการและภาคเอกชน อย่างแข็งขัน

2) ระดับต้นทุนคุณธรรมในพื้นที่จังหวัดระยอง พบว่า ระดับต้นทุนคุณธรรมของประชาชนในจังหวัดระยองโดยภาพรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.25$) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่าด้านที่อยู่ในระดับมากที่สุดเรียงตามลำดับคือ ด้านสุจริต ($\bar{X} = 4.36$) ด้านวินัย ($\bar{X} = 4.31$) ด้านกตัญญู ($\bar{X} = 4.31$) และด้านจิตอาสา ($\bar{X} = 4.24$) มีเพียงด้านพอเพียงด้านเดียวที่อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.05$) เมื่อพิจารณาแยกเป็นรายอำเภอพบว่า อำเภอแกลงมีระดับสถานการณ์ต้นทุนคุณธรรมมากที่สุดในจังหวัดระยอง โดยมีต้นทุนคุณธรรมมากที่สุดในด้านกตัญญู อันดับสองคืออำเภอวังจันทร์ มีต้นทุนคุณธรรมมากที่สุดในด้านกตัญญู อันดับสามคืออำเภอเมือง มีต้นทุนคุณธรรมมากที่สุดในด้านกตัญญู อันดับสี่คืออำเภอบ้านค่าย และอำเภอบ้านฉาง มีต้นทุนคุณธรรมมากที่สุดในด้านกตัญญู อันดับหกคืออำเภอนิคมพัฒนา มีต้นทุนคุณธรรมมากที่สุดในด้านกตัญญู อันดับเจ็ดคืออำเภอปลวกแดง มีต้นทุนคุณธรรมมากที่สุดในด้านสุจริต และอันดับท้ายสุดคืออำเภอเขาชะเมา มีต้นทุนคุณธรรมมากที่สุดในด้านสุจริต เช่นกัน

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพสามารถสรุปสถานการณ์ต้นทุนคุณธรรมของประชาชนของจังหวัดระยองมีดังนี้

ด้านซื่อสัตย์สุจริต ในปัจจุบันจังหวัดระยองมีคนย้ายถิ่นฐานเข้ามาอยู่อาศัยเป็นจำนวนมากเกือบจะอยู่ในสัดส่วนครึ่งต่อครึ่ง การรู้จักมักคุ้นกันและความเข้าใจกันอาจจะน้อยลงกว่าแต่ก่อน แต่เนื่องจากในปัจจุบันมีการรณรงค์ด้านความซื่อสัตย์สุจริตในภาคต่าง ๆ โดยเฉพาะในโรงเรียนในจังหวัดระยองเอง และร่วมมือกับหน่วยงานอื่นจัดโครงการรณรงค์เรื่องความซื่อสัตย์สุจริต ภาพรวมพบว่าประชาชนในจังหวัดระยองมีความซื่อสัตย์สุจริตอยู่ในระดับมากที่สุด ซึ่งสอดคล้องกับสถิติการทำผิดกฎหมายของกองบังคับการตำรวจภูธรจังหวัดระยอง ในปี 2565 ในเรื่องการฉ้อโกงและหลอกลวงมีจำนวนเพียง 96 คดี และคดีลักทรัพย์ จำนวน 316 คดี นอกจากนี้ทั้งองค์กรภาครัฐและภาคเอกชนมีโครงการส่งเสริมให้คนมีความซื่อสัตย์และมีการมอบรางวัลให้กับผู้ที่ได้รับการคัดเลือกและยกย่องว่าเป็นบุคคลผู้มีความสุจริตอยู่เนือง ๆ จึงสรุปได้ว่าระดับความซื่อสัตย์สุจริตของประชาชนในจังหวัดระยองอยู่ในระดับมากที่สุด

ด้านวินัย ประชาชนในจังหวัดระยองมีวินัยและความรับผิดชอบในระดับมากที่สุด ปัจจัยที่เป็นตัวสนับสนุนความเห็นในด้านนี้คือสถิติการทำผิดกฎหมายจราจร ตั๋วแอลกอฮอล์ ขณะขับซึ่รถจักรยานยนต์ ตั๋วแอลกอฮอล์ขณะขับซึ่รถยนต์ ในปี 2565 อยู่ที่ 461 ราย 303 ราย และ 944 รายตามลำดับ เป็นที่สังเกตได้ว่าทั้ง 3 คดีนี้ ผู้ทำผิดมีอายุระหว่าง 31 – 40 มากเป็นอันดับ 1 โดยเฉพาะในเขตพื้นที่อำเภอเมืองระยอง ปัญหาเรื่องการมีวินัยและความรับผิดชอบต่อประชาชนในจังหวัดระยองที่น่าเฝ้าระวังและต้องหาทางป้องกันและแก้ไขโดยเร่งด่วนคือปัญหาการเสพยาเสพติดทุกประเภท ซึ่งมีคดีในปี พ.ศ. 2565 ถึง 3,788 ราย มากที่สุดเป็นอันดับ 1 ของ 10 คดีสำคัญ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญประเมินระดับการมีวินัยและความรับผิดชอบต่อประชาชนในจังหวัดระยองอยู่ในระดับปานกลางและระดับมาก

ด้านกตัญญู การให้ความเคารพบิดามารดา และดูแลท่านในวัยชราเป็นสิ่งสำคัญที่ต้องปฏิบัติ เพราะเป็นความกตัญญูที่เราได้ทดแทนบุญคุณบิดามารดาที่เลี้ยงเรามา และเป็นวัฒนธรรมอย่างหนึ่งของคนไทย หากมีการไม่เคารพผู้ใหญ่เกิดขึ้นในสังคมไทยประเพณีวัฒนธรรมอันดีงามของสังคมไทยก็จะเสียไป สังคมจะแตกแยกไม่มีความสามัคคี แม้ว่าในปัจจุบันจะมีกลุ่มการเมืองพยายามที่จะให้แนวคิดแก่กลุ่มวัยรุ่นในเรื่องการไม่ให้ความสำคัญในการเคารพผู้ใหญ่และบิดามารดาแต่การกระทำเช่นนี้ไม่ส่งผลสำเร็จเท่าที่กลุ่มการเมืองนั้นคาดหวัง แสดงให้เห็นว่าวัฒนธรรมในเรื่องความกตัญญูของชาวระยองมีความแข็งแกร่ง อีกประเด็นก็คือความกตัญญูไม่ได้หมายถึงการเลี้ยงดูบุพการีเท่านั้นแต่ยังหมายถึงการตอบแทนคุณงามความดีของผู้อื่นที่ทำให้กับคนและสังคม ผู้ให้ข้อมูลสำคัญประเมินประชาชนในจังหวัดระยองในด้านความกตัญญูในระดับมากที่สุด

ด้านจิตอาสา โดยทั่วไปแล้วสามารถกล่าวได้ว่าคนระยองเป็นคนมีน้ำใจ ทั้งนี้หน่วยงานราชการและหน่วยงานเอกชนได้จัดกิจกรรมเกี่ยวกับการช่วยเหลือผู้ด้อยโอกาสมาโดยตลอด ในการทำกิจกรรมจิตอาสาแจกสิ่งของให้กับประชาชนผู้ยากไร้ ผู้พิการ ผู้ที่ได้รับผลกระทบจากภัยต่าง ๆ เป็นประจำ และในช่วงเวลาที่จัดกิจกรรมดังกล่าวข้างต้น จะมีพี่น้องประชาชนที่ประสงค์จะบริจาคสิ่งของมาร่วมกิจกรรมกันตลอด มีปัจจัยที่อาจทำให้ระดับความมีน้ำใจของประชาชนในจังหวัดระยองลดลงกว่าเดิมคือการเปลี่ยนสภาพของจังหวัดจากจังหวัดที่ทำอาชีพเกษตรกรรมและอาชีพประมง และเป็นจังหวัดที่มีแหล่งท่องเที่ยวที่ดีแห่งหนึ่งในภาคตะวันออก มาเป็นจังหวัดที่ตั้งของโรงงานอุตสาหกรรมนานาประเภท ทำให้มีการย้ายถิ่นฐานของคนจากที่อื่นเข้ามาอยู่อาศัยในจังหวัดระยอง โดยเฉพาะอย่างยิ่งมีประชากรแฝงอยู่เป็น

จำนวนมากเป็นจำนวนถึงครึ่งหนึ่งของชาวระยองดั้งเดิม จากสาเหตุนี้ผู้ให้ข้อมูลสำคัญได้ประเมินระดับคุณธรรมของประชาชนในจังหวัดระยองอยู่ในระดับ “มาก”

ด้านพอเพียง จังหวัดระยองเป็นจังหวัดที่มีการเติบโตในทุกมิติอย่างรวดเร็วมากในทุกพื้นที่โดยเฉพาะการปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตจากภาคเกษตรกรรมไปเป็นภาคอุตสาหกรรม มีประชากรจากที่อื่นหลั่งไหลมาทำงานในภาคอุตสาหกรรมและมีการจับจ่ายใช้สอยกันโดยอาศัยความสะดวกและความง่ายเป็นเกณฑ์ ซึ่งจะต่างจากคนในพื้นที่ดั้งเดิมที่ส่วนใหญ่มีอาชีพทำเกษตรกรรมสวนผลไม้และทำประมงซึ่งมีรายได้ค่อนข้างมากแต่มีการใช้จ่ายอย่างระมัดระวังในปัจจุบันมีการออมกันในเรื่องกองทุนฌาปนกิจ กองทุนสวัสดิการชุมชน เป็นต้น สำหรับเรื่องการใช้ทรัพยากรส่วนรวมนั้นผู้ให้ข้อมูลสำคัญให้ความคิดเห็นคนระยองแท้ ๆ เองมีความระมัดระวังในการใช้ทรัพยากร ปัญหาที่เกิดในการใช้ทรัพยากรส่วนรวมกันอย่างไม่ประหยัดและไม่ระมัดระวังนั้นน่าจะเกิดจากคนต่างถิ่นมากกว่า ผู้ให้ข้อมูลสำคัญประเมินด้านการประหยัดพอเพียงของชาวระยองในภาพรวมในระดับปานกลางถึงระดับมาก ซึ่งผลการวิจัยเชิงปริมาณพบว่าด้านการประหยัดพอเพียงของชาวระยองอยู่ในระดับมากเช่นกัน

3) การสนับสนุนกระบวนการทางวิชาการที่เป็นประโยชน์ต่อการขับเคลื่อนจังหวัดคุณธรรม พบว่าองค์กรและชุมชนต่าง ๆ ต้องการให้องค์กรปกครองท้องถิ่นในแต่ละพื้นที่ร่วมกับสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดกำหนดการส่งเสริมสนับสนุนโครงการหรือกิจกรรมที่สนับสนุนระดับต้นทุนคุณธรรมเป็นนโยบายสาธารณะของแต่ละพื้นที่ และให้มีการประชาสัมพันธ์กิจกรรมหรือโครงการที่เด่น ๆ ทางสื่อทุกช่องทางโดยเฉพาะโซเชียลมีเดีย และให้ชุมชนต่าง ๆ มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกันโดยเฉพาะจากชุมชนที่ประสบความสำเร็จในการสร้างองค์กรหรือชุมชนของตนเองจนได้รับรางวัลในระดับต่าง ๆ

อภิปรายผล

ผลจากการศึกษาวิจัยทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพสามารถนำมาอภิปรายผลได้ดังต่อไปนี้

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 พบว่า สถานการณ์ต้นทุนคุณธรรมของประชาชนของจังหวัดระยองมีความแข็งแกร่งในเรื่องการสืบสานวัฒนธรรมประเพณีประจำถิ่น แม้ในปัจจุบันจะถูกผสมผสานด้วยวัฒนธรรม ประเพณี ของผู้ย้ายถิ่นฐานเข้ามาอาศัยในจังหวัดระยอง สิ่งนี้กลับกลายเป็นเชิงบวกที่กระตุ้นให้ผู้มีถิ่นฐานที่เป็นชาวจังหวัดระยองดั้งเดิมรู้พื้น

วัฒนธรรม ประเพณี ของตนเองขึ้นมาใหม่เพื่อให้ผู้มาอยู่ใหม่เข้าใจในวัฒนธรรมดั้งเดิม โดยได้รับการสนับสนุนด้านต่าง ๆ จากหน่วยงานภาครัฐและเอกชนเป็นอย่างดี เนื่องจากสภาพทางเศรษฐกิจของจังหวัดระยองเป็นจังหวัดที่มีรายได้มากเป็นอันดับต้น ๆ ของประเทศ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของบุญยวีร์ หนูประกอบ (2565) ที่พบว่าจังหวัดที่มีขนาดใหญ่แม้จะมีประชากรต่างถิ่นอพยพเข้ามาอยู่อาศัยจำนวนมากและมีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรม และประเพณีท้องถิ่น ในทางตรงกันข้ามการอพยพเข้ามาในระยองของคนต่างถิ่นไม่ได้ทำให้วัฒนธรรมประเพณีดั้งเดิมสูญหายไป ทั้งนี้เป็นเพราะประชาชนในท้องถิ่นหันมาอนุรักษ์และสืบสานวัฒนธรรมและประเพณีท้องถิ่นเพิ่มมากขึ้นกว่าเดิม รวมถึงการรณรงค์และส่งเสริมในด้านการทำความดี สถานการณ์ต้นทุนคุณธรรมที่จังหวัดระยองมีน้อยที่สุดใน 5 ด้านก็คือด้านพอเพียงซึ่งมีระดับต่ำกว่าด้านอื่น ๆ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะจังหวัดระยองมีเศรษฐกิจดีประชาชนจึงไม่ค่อยตระหนักถึงด้านการประหยัดพอเพียง

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 พบว่า ระดับสถานการณ์ต้นทุนคุณธรรมของประชาชนของจังหวัดระยองผ่านการปฏิบัติตามหลักคุณธรรม 5 ประการ ในภาพรวมมีการปฏิบัติตามหลักคุณธรรม 5 ประการในภาพรวมในระดับมากที่สุด เนื่องจากจังหวัดระยองเป็นจังหวัดที่มีประวัติศาสตร์ความเป็นมาอย่างยาวนาน ดังนั้นในแต่ละท้องถิ่นของจังหวัดระยองจะมีวัฒนธรรม และประเพณีประจำถิ่นของตนเอง ประชาชนในแต่ละท้องถิ่นจะรักษาวัฒนธรรม ประเพณีสืบต่อกันมาอย่างเหนียวแน่น จึงไม่ใช่เรื่องยากที่จะผลักดันให้จังหวัดระยองเป็นจังหวัดคุณธรรม แม้ในปัจจุบันจะถูกผสมผสานด้วยวัฒนธรรม ประเพณี ของผู้ย้ายถิ่นฐานเข้ามาอาศัยในจังหวัดระยอง สิ่งนี้กลับกลายเป็นเชิงบวกที่กระตุ้นให้ผู้ถิ่นฐานที่เป็นชาวจังหวัดระยองดั้งเดิมรื้อฟื้นวัฒนธรรม ประเพณี ของตนเองขึ้นมาใหม่เพื่อให้ผู้มาอยู่ใหม่เข้าใจในวัฒนธรรมดั้งเดิม โดยได้รับการสนับสนุนด้านต่าง ๆ จากหน่วยงานภาครัฐและเอกชนเป็นอย่างดี เนื่องจากสภาพทางเศรษฐกิจของจังหวัดระยองเป็นจังหวัดที่มีรายได้มากเป็นอันดับต้น ๆ ของประเทศ ด้วยเหตุนี้จึงทำให้ระยองมีระดับต้นทุนคุณธรรมอยู่ในระดับมากที่สุด ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของพระครูพิสุทธิปัญญากิวิวัฒน์ (นพนัช กิตติปัญญา) (2564) ที่ค้นพบว่าการร่วมมือของภาคส่วนต่าง ๆ ในจังหวัดพิจิตรสามารถนำจังหวัดไปสู่ความมีชื่อเสียงและเป็นต้นแบบของจังหวัดคุณธรรม

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 พบว่า การที่จะนำจังหวัดระยองไปสู่จังหวัดที่มีระดับคุณธรรมในระดับสูงขึ้น และเป็นแบบอย่างได้อย่างยั่งยืนนั้นต้องอาศัยความร่วมมือของ

ทุกภาคส่วนโดยเฉพาะองค์กรปกครองท้องถิ่นในพื้นที่ต้องให้การสนับสนุน และเน้นการประชาสัมพันธ์กิจกรรมส่งเสริมคุณธรรมทุกรูปแบบซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของปทุมวิริ์ หนูประกอบ (2565) ซึ่งได้ให้ข้อเสนอแนะไว้ว่าในการขับเคลื่อนจังหวัดคุณธรรม ควรปรับปรุงการประชาสัมพันธ์เผยแพร่เกี่ยวกับการส่งเสริมการเป็นจังหวัดคุณธรรมผ่านสื่อต่าง ๆ อย่างครอบคลุมทุกพื้นที่ควบคู่ไปกับการจัดทำคู่มือและสื่อออนไลน์ในอันที่จะส่งเสริมพฤติกรรมและการประพฤติปฏิบัติตนอย่างถูกต้องตามหลักคุณธรรม

สรุป/ข้อเสนอแนะ

สรุป

จากการศึกษาวิจัยเพื่อหาข้อมูลสถานการณ์ต้นทุนทางคุณธรรม เพื่อสนับสนุนการขับเคลื่อนจังหวัดคุณธรรมของจังหวัดระยอง โดยใช้วิธีวิจัยเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ เป็นแนวทางในการศึกษาวิจัยนี้ ผลการวิเคราะห์ข้อมูลที่เก็บได้จากแบบสอบถาม และข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) สามารถสรุปได้ว่าสถานการณ์และระดับต้นทุนทางคุณธรรมในการปฏิบัติตามคุณธรรม 5 ประการ ของประชาชนในจังหวัดระยองอยู่เป็นไปในทิศทางที่ดี เนื่องจากมีการร่วมมือกันระหว่างภาครัฐและภาคประชาสังคม เข้ามาร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ที่ส่งเสริมความมีคุณธรรมเป็นอย่างดี โดยเฉพาะอย่างยิ่งในท้องถิ่นต่าง ๆ ของจังหวัดระยองมีความเข้มแข็งในเรื่องการรักษาวัฒนธรรมและประเพณีของตนเอง และในอนาคตจังหวัดระยองเป็นเป้าหมายหนึ่งที่จะยกระดับจังหวัดระยองให้เป็นจังหวัดคุณธรรมตามโครงการของศูนย์คุณธรรม (องค์กรมมหาชน) และได้มีการลงนามให้สัตยาบันในการก้าวเข้ามาเป็นองค์กรคุณธรรมของหน่วยงานต่าง ๆ ในจังหวัดระยองไปแล้วระหว่างวันที่ 13 – 14 มิถุนายน 2566 ไปแล้ว ณ โรงแรมโกลเด้นซิตี ระยอง

ข้อดี ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) ได้ให้ข้อสังเกตที่เป็นข้อดีของจังหวัดระยอง ก็คือเป็นจังหวัดที่มีวัฒนธรรม และประเพณีในท้องถิ่นที่แข็งแกร่ง มีสถานที่ที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สวยงามมากมายและเป็นถิ่นขึ้นชื่อของผลไม้ที่อาจเรียกได้ว่าเป็นผลไม้ประจำชาติก็ได้คือทุเรียน มังคุด และเงาะ ประชาชนท้องถิ่นต่าง ๆ ร่วมมือกันในกิจกรรมทางวัฒนธรรม ประเพณี ทั้งที่เป็นกิจกรรมของภาครัฐและกิจกรรมของสังคมของตนเองอย่างเข้มแข็ง

ข้อกังวลของผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) ได้ให้ข้อสังเกตที่เป็นข้อกังวลของการรักษาและส่งเสริมให้ประชาชนในจังหวัดระยองมีระดับคุณธรรมใน 5

ประเด็น ให้อยู่ในระดับที่น่าพึงพอใจคือ 1) การกลายสภาพของจังหวัดจากภาคเกษตรกรรม และท่องเที่ยวไปเป็นภาคอุตสาหกรรม ทำให้เกิดการเข้ามาอยู่ของคนต่างถิ่นทั้งที่เข้ามาโดยทั้ง ที่ถูกต้องและเป็นประชากรแฝงที่มาพร้อมกับวัฒนธรรมและประเพณีของพวกเขา ซึ่งสิ่งนี้จะทำให้ วัฒนธรรมและประเพณีท้องถิ่นถูกบดบังหรือปรับเปลี่ยนไป 2) อิทธิพลของการใช้สื่อ เทคโนโลยี โดยเฉพาะอย่างยิ่งการใช้สื่อเทคโนโลยีนำเสนอข้อมูลที่บิดเบือนเป็นปฏิปักษ์ต่อการ ปฏิบัติตนตามคุณธรรมที่พึงประสงค์เพื่อโน้มน้าวให้เยาวชนเข้าใจผิดตามเจตนาของกลุ่ม การเมือง และเป็นปฏิปักษ์ต่อการปฏิบัติตนให้เป็นไปตามคุณธรรมที่พึงประสงค์ ทั้งนี้ให้ หน่วยงานของรัฐในพื้นที่ที่รับผิดชอบต่อการสร้างและส่งเสริมระดับคุณธรรมของประชาชนที่ เป็นรูปธรรมและใช้รูปแบบที่ทันสมัยให้มากขึ้น ควรใช้นโยบายปฏิบัติการเชิงรุกให้มากกว่า นโยบายบำรุงรักษาหรือแก้ไขเพราะจะเป็นการไม่ทันการ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

- ด้านการส่งเสริมสนับสนุนโครงการหรือกิจกรรมเพื่อสนับสนุนระดับต้นทุนคุณธรรม ควรกำหนดนโยบายในระดับท้องถิ่นอย่างเข้มข้น โดยการกำหนดเป็นนโยบายสาธารณะที่เป็น รูปธรรม ให้ประชาชนในท้องถิ่นเป็นเจ้าของโครงการหรือเป็นส่วนหนึ่งของโครงการ เนื่องจาก จะทำให้ประชาชนในท้องถิ่นเกิดความเป็นเจ้าของในโครงการหรือกิจกรรมนั้น โดยหน่วยงาน ภาครัฐที่เกี่ยวข้องให้การสนับสนุนในด้านต่าง ๆ ประเด็นสำคัญคือต้องมีวิธีการขับเคลื่อน กิจกรรมหรือโครงการที่ชัดเจนเป็นขั้นเป็นตอน และมีการประเมินผลกิจกรรมหรือโครงการ ด้วยวิธีการที่มีประสิทธิภาพ

- สนับสนุนด้านการประชาสัมพันธ์ กิจกรรม หรือโครงการที่เด่น ๆ ที่มีผลงานของ กิจกรรม หรือโครงการเด่นชัดเป็นประโยชน์ต่อประชาชนในท้องถิ่นนั้น ๆ และสามารถเป็น ต้นแบบให้กับสังคมอื่นได้ ควรได้รับการประชาสัมพันธ์ในช่องทางต่าง ๆ ที่กว้างขึ้น ทั้งนี้ควรให้ รางวัลชื่นชมกิจกรรม หรือโครงการโดยไม่มีการประกวดและจัดอันดับเนื่องจากจะเป็นผลทำให้ ได้ผลงานที่อาจสร้างขึ้นเฉพาะกิจการประกวดแต่ละครั้ง ไม่เป็นตัวอย่างแบบยั่งยืน

ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติ

- พิจารณาการจัดกิจกรรมทางวัฒนธรรม และประเพณีที่ส่งเสริมให้ประชาชนในสังคม เกิดคุณธรรมแบบยั่งยืนอย่างสม่ำเสมอ ทั้งนี้ภาครัฐต้องให้การสนับสนุนทั้งบุคลากรและ งบประมาณ

- ทุกภาคส่วนของหน่วยงานภาครัฐ โดยเฉพาะองค์กรปกครองท้องถิ่นต้องสนับสนุน และส่งเสริมการสร้างและปลูกฝังคุณธรรมให้กับเด็กในวัยเรียนในสถาบันการศึกษาอย่างเข้มข้น และให้เป็นรูปธรรมที่ชัดเจน โดยเฉพาะการให้รู้เท่าทันข้อมูลเท็จ

ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

ควรมีการทำวิจัยต่อยอดงานวิจัยนี้ โดยไปทำการศึกษาวิจัยเชิงลึกเฉพาะพื้นที่ จะทำให้ได้ข้อมูลที่ชัดเจนมากขึ้น และเป็นประโยชน์ในการใช้เป็นข้อมูลดำเนินโครงการรักษาและสนับสนุนการสร้างความแข็งแกร่งเชิงจังหวัดคุณธรรมต่อไป

เอกสารอ้างอิง

- กรมการปกครอง. กระทรวงมหาดไทย. (2564). *ประกาศสำนักทะเบียนกลาง กรมการปกครองเรื่อง จำนวนราษฎรทั่วราชอาณาจักร แยกเป็นกรุงเทพมหานครและจังหวัดต่าง ๆ ตามหลักฐานการทะเบียนราษฎร ณ วันที่ 31 ธันวาคม 2564*. เรียกใช้เมื่อ 19 สิงหาคม 2566 จาก http://stat.bora.dopa.go.th/stat/pk/pk_64.pdf
- กรมการศาสนา. (2565). *แผนปฏิบัติการด้านการส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ระยะที่ 2 (พ.ศ. 2566 – 2570)*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด.
- กระทรวงศึกษาธิการ, สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2550). *8 คุณธรรมพื้นฐาน (โปสเตอร์)*.
- ปราชญา กล้าพันธุ์. (2550). *คุณธรรมจริยธรรมผู้นำรัฐ*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ข้าวฟ่าง.
- บุญยวีร์ หนูประกอบ. (2565). สถานการณ์ปัญหาและการส่งเสริมคุณธรรม ตามแนวคิดจังหวัดคุณธรรมของจังหวัดสุราษฎร์ธานี. *วารสารรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น*. 6(1).
- พงษ์ไพจิตร. (2541). *ประวัติมหาดไทยส่วนภูมิภาคจังหวัดระยอง*. กรุงเทพฯ: ธนชาติการพิมพ์.
- พระครูพิสุทธิปัญญาวินัย (นพณัช กิตติปัญโญ). (2564). รูปแบบการบริหารจัดการจังหวัดคุณธรรมต้นแบบของจังหวัดพิจิตร. ใน *ดุชนิพนธ์*. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พุทธทาสภิกขุ. (2553). *พุทธทาสแนวจริยธรรมร่วมสมัย ชุดที่ 3 จุดหมายปลายทางและตัวตนของจริยธรรม*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ดวงตะวัน.

- ราชบัณฑิตยสถาน. (2542). *พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542*. กรุงเทพฯ: ราชบัณฑิตยสถาน.
- สุจิตรา บุญยรัตพันธุ์ (2546). *ระเบียบวิธีวิจัยสำหรับรัฐประศาสนศาสตร์*. กรุงเทพฯ: พิมพ์ลักษณ์.
- สุชาติ ประสิทธิ์รัฐสินธุ์ (2546). *ระเบียบวิธีการวิจัยทางสังคมศาสตร์*. (พิมพ์ครั้งที่ 12). กรุงเทพฯ: พิมพ์ลักษณ์.
- สำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้ง. (2566) *แนวทางการขับเคลื่อนองค์กรให้เป็นองค์กรคุณธรรม*. เรียกใช้เมื่อ 20 สิงหาคม 2566 จาก https://www.ect.go.th/file_download/48e8e8d8f3edf8dca4daad34d5b8843e.pdf. 2566.
- สำนักงานปกครองจังหวัดระยอง. (2565). *แผนพัฒนาจังหวัดระยอง พ.ศ. 2566–2570*. ระยอง: สำนักงานปกครองจังหวัดระยอง.
- สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดระยอง. (2565). *เอกสารเผยแพร่แหล่งชุมชนวัฒนธรรมจังหวัดระยอง*. ระยอง: สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดระยอง.
- ลิขิต ธีรเวคิน. (2558). *คนไทยในอุดมคติ*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แม็ค.
- ศูนย์คุณธรรม (องค์การมหาชน) และองค์กรภาคีเครือข่าย. (2564). *องค์ความรู้ถอดบทเรียนชุมชนท้องถิ่นคุณธรรมต้นแบบ*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์กรมศาสนา.
- ศูนย์คุณธรรม (องค์การมหาชน). (2565). *คุณธรรมกับโลกยุคโลกาหล*. รายงานสถานการณ์คุณธรรม ปี 2565. กรุงเทพฯ: 1924 สตูดิโอ.
- _____. (2565). *คู่มือการส่งเสริมและขับเคลื่อนจังหวัดคุณธรรม จังหวัดเชียงราย*. ศูนย์คุณธรรม (องค์การมหาชน). กรุงเทพฯ: ศูนย์คุณธรรม (องค์การมหาชน).